



**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Wstęp

Author: Jacek Kempa, Marta Giglok

Citation style: Kempa Jacek, Giglok Marta. (2015). Wstęp. W: J. Kempa, M. Giglok (red.), "Słowo, doświadczenie, tajemnica" (S. 9-12). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego



Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).



UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH



Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego



Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Wstęp

Refleksja nad odniesieniami między słowem, doświadczeniem a rzeczywistością ma długą historię. Czasy nowożytne i współczesność przyniosły jej szczególnie rozkwit. Świadczy o tym chociażby fakt, że z filozofii przeniknęła ona do dyskursu prowadzonego na terenie innych nauk, zarówno humanistycznych, jak i szczegółowych. Stała się w pewnym sensie ich obowiązkiem. Oczywiście to nadal filozofia dostarcza innym naukom sugestii rozwiązań podstawowych w zakresie hermeneutyki, ale fakt ten zachęca tylko do własnego namysłu w obrębie różnych dyscyplin. Co więcej, odkrycia i teorie naukowe przynoszą nowy wgląd w relacje między słowem, doświadczeniem i rzeczywistością, wskazując w ten sposób nowe drogi dla filozofii. Nierzadko jednak zdaje się, że osiągnięcia te pozostają znane jedynie wąskiemu gronu fachowców. Tymczasem mogą one przynieść sporo inspiracji także w innych obszarach nauki. Wymiana myśli wykraczająca poza obręb jednej dyscypliny wydaje się w tym obszarze możliwa i pożądana.

Właśnie z takiego założenia wyszli organizatorzy konferencji „Słowo wobec doświadczenia T(t)ajemnicy” (Katowice, 17–18 października 2013 roku). Zależało im przede wszystkim na stworzeniu okazji do spotkania i wymiany myśli, które przekroczyłyby ramy zdefiniowanych dyscyplin naukowych. Chodziło więc najpierw o wzajemne uwrażliwienie siebie i innych na wagę zagadnień leżących u podstaw rozumienia rzeczywistości. Otwarta pozostała kwestia siły wzajemnej inspiracji, choć ożywiona dyskusja na sali i w kularach świadczyła o powodzeniu tego projektu. Efektem przygotowanych wystąpień, wymiany myśli, a w końcu własnej refleksji autorów jest niniejsza książka.

Ponieważ inicjatywę spotkania podjęli teolodzy, to w ich zainteresowaniach problematyka związana z triadą „słowo — doświadczenie — rzeczywistość” zyskała nachylenie specyficzne dla tej dziedziny: w domenie „rzeczywistości” najciekawsze (a może najdonioślejsze) wydało się podję-

cie odniesienia do rzeczywistości najwyższej, do tego, co pierwsze i ostateczne, co niedosięgnięte, a równocześnie poszukiwane. Dla teologa ta rzeczywistość jest terenem „własnym” namysłu — ze względu na wiarę w jej samoobjawienie, a wraz z nią ze względu na potrzebę racjonalnego uwiarygodnienia tego, co w ten sposób dochodzi do głosu. Jest to zatem rzeczywistość, którą zamknięto w krótkim słowie „Bóg”. Mamy pełną świadomość, że owo pojęciowe „zamknięcie” jest zupełnie pozorne. Oswojone brzmienie tego słowa niebezpiecznie sugeruje jasną znajomość przedmiotu, a nawet zawłaszczenie misterium. Dlatego zrezygnowaliśmy z tego terminu. Zaproponowaliśmy w tej triadzie określenie „Tajemnica”. Wówczas wyraźniej ujawnia się napięcie, z jakim teologia ma do czynienia na co dzień: ma o tajemnicy Boga mówić, nie tracąc ani na chwilę świadomości jej niewyczerpalności. Musi też wciąż na nowo pytać o reguły docierania tej rzeczywistości do świata naszych doświadczeń i określania językowego kształtu jej przedstawienia.

Skoro naprzeciwnie doświadczenia i słowa zostaje postawiona „Tajemnica”, to pojawia się cały szereg nowych przestrzeni namysłu, nie od razu kojarzonych z teologią, bo niezwiązanych wprost z „mową o Bogu”. Dzieje się tak przede wszystkim dlatego, że pojęcie tajemnicy straciło wstydlivy charakter z czasów dominacji naiwnego pozytywizmu: nie jest ona już „obszarem jeszcze nie rozpoznanym”, który czeka na ostateczne wyjaśnienie. Jej akceptacja pojawia się więc nie tylko w teologicznej mowie o Bogu. Rozciąga się na rejony „tego świata” i na nauki, które się nimi zajmują. Nie gasi poznawczych dążeń intelektu, ale pozwala uniknąć postawy braku szacunku wobec rzeczywistości. Ów przyrost szacunku zapewne najłatwiej jest dostrzec w powściągnięciu tendencji do sprowadzania rzeczywistości do wymiarów już dobrze rozpoznanych. Taka pokusa (odkrywana jako redukcjonizm) przenosi się zresztą łatwo na poziom międzyludzkich relacji: mój sposób postrzegania i rozumienia jest właściwy, wystarczający; twój zaś, skoro niezupełnie zgadza się z moim, jest wybrakowany albo po prostu błędny. Akceptacja tajemnicy pomaga więc w otwarciu się na nowe perspektywy ujmowania prawdy świata, jak i na wartość spotkania drugiej osoby i jej wewnętrznej prawdy. Równocześnie chroni przed zagubieniem w sceptycyzmie: prawda bowiem istnieje, choć zawsze o krok przed nami, zawsze większa. Zaś w niejednej postaci współczesnego sceptycyzmu nie trudno dostrzec tendencję do odbierania rzeczywistości przymiotu prawdy. Przystaje się na pozbawioną sensu koegzystencję niepowiązanych ze sobą perspektyw poznawczych. Paradoksalnie, uznanie bezsensu i braku prawdy jest wyrazem niezgody na tajemnicę leżącą u fundamentu rzeczywistości.

Stwierdziliśmy, że problem „doświadczenia Tajemnicy” nie przynależy jedynie do obszaru teologii. Tam, gdzie punktem odniesienia jest człowiek i jego doświadczenie, tam musi pojawić się literatura. Zgłębianą przez nią

Tajemnica nie nosi już piętna fundamentalnej pewności, jaka ma miejsce w teologii. Jest o wiele bardziej nieuchwytna i migotliwa, zależna od konkretnego autora. Użyte słowo może więc stanąć zarówno wobec chrześcijańskich misteriów, jak i bliżej niesprecyzowanego odczucia sacrum, Boga, o którym mówią jedynie Jego niezatarte jeszcze ślady, lub wszechogarniającej i przenikającej świat boskiej siły. Słowo poetyckie (literackie) — nieskrępowane ramą ortodoksji — próbując dotknąć Tajemnicy Boga, ukazuje tajemnicę tego, który stara się wypowiedzieć — tajemnicę człowieka. Opis niedającej się uchwycić rzeczywistości staje się okazją do namysłu nad głębią i bogactwem ludzkiego wnętrza. Słowo pozostaje rozpięte pomiędzy tymi dwiema nieskończonościami. Jednak przynależąc do sfery naszego wnętrza, także nosi w sobie piętno tajemnicy, jest narzędziem, którego używamy, nie znając dokładnie rządzących nim prawideł.

Oczywiście mnożącym się w tak rozszerzonym obszarze pytaniom można byłoby postawić pewną tamę w postaci precyzacji pojęcia tajemnicy. Nie zrobiliśmy tego jednak. Pozostawiliśmy otwarty ten obszar refleksji, zapraszając do wymiany myśli przychodzących z różnych dyscyplin i zachowując otwartość na umiejscowienie sprawy „tajemnicy”. Tym usprawiedliwia się widomy w tytule konferencji zabieg: „T(t)ajemnica” została zapisana równocześnie z wielkiej i małej litery.

Na treść książki składają się artykuły autorów reprezentujących różne dziedziny. Prace obejmują filologię, filozofię, teologię. Z punktu widzenia teologa wszystkie opisane zagadnienia są cenne i ważne dla jego warsztatu. Odślaniają nie tylko sprawy dobrze mu znane, ale też takie, które skłaniają do uważności i namysłu nad ścieżkami komunikacji Tajemnicy Boga w historii i w świecie międzyludzkich relacji. Mamy nadzieję, że także filolog i filozof znajdą tutaj inspiracje dla swoich poszukiwań. To zwłaszcza z myślą o nieteologach wydzieliliśmy trzecią część pracy, która zajmuje się kwestiami niejako „z wnętrza teologii”. Dają one wyraźne świadectwo nieusuwalności dyskursu o tajemnicy w tym obszarze i powiązania go z poszukiwaniami o charakterze hermeneutyczno-filozoficznym, a także filologicznym. W tle pojawiają się kolejne dziedziny, które zapewne należałoby wymienić. Wydaje się, że wszystkie prace, chociaż różne w swoim przedmiocie szczegółowym, dają świadectwo wrażliwości na tajemnicę i na perypetie związane z tekstem i ze słowem, jakie ona wnosi.

Zebrany materiał podzieliliśmy na trzy części. Pierwsza zawiera teksty poruszające problemy teoretyczne. Znajdują się w niej rozważania dotyczące możliwości wyrażania oraz wagi i użycia słowa. Część druga obejmuje teksty związane przede wszystkim z literaturą, choć nie tylko. Czytelnik odnajdzie tam rozdziały poświęcone filozofii, a także językowi używanemu w opisach przeżyć mistycznych. Na część trzecią tomu — o której wspomniano już wcześniej — składają się teksty poświęcone teologii. Zastosowa-

ny podział odzwierciedla główne ścieżki, którymi podążała refleksja w czasie konferencji.

Przekazujemy tę pracę do rąk Czytelników w nadziei, że wzbudzi ona zainteresowanie. Prawdopodobnie podzielamy wspólnie takie oto doświadczenie: rzeczywistość odsłania przed nami swój wymiar tajemnicy i dlatego fascynuje, zaprasza do jej zgłębiania, chociaż daje trudną gwarancję, że nasz wysiłek poznawczy nigdy nie osiągnie stanu pełni.

*Jacek Kempa
Marta Gigłok*